

שפירות מחוברים נחשבים כדבר שדחאו בידים, שהוא מוקצה גם לדעת רבי שמעון (תלמיד הרמב"ן, וכו"ז בתוס' חולין ד, א ד"ה מחתין, בפ"י השני). ויש מפרשים, שדלועין אלו נתלשו בשבת עצמה, והטעם שאינם מוקצה כיון שמדובר שיש לו בהמה שרגילה לאכול אותם גם כשהם מחוברים לקרקע, וכן אין לאסור אותם משום גזירה שמא יעלה ויתלוש, שלא גזרו כן אלא בפירות שקל לקטוף אותם מהעץ, וכשאדם מתאוה להם עלול לשכוח שאסור לקטפם, אבל בדבר שצריך כלי לקוצרו [כגון דלועים אלו], לא גזרו בו גזירה זו (תוס' חולין שם, בפ"י הראשון).

וְאֵת הַנְּבִלָה לְפָנֵי הַכְּלָבִים, אף שנתנבלה בשבת, ותנא קמא סובר כרבי שמעון שגם דבר שלא הוכן בפירוש לשבת אינו מוקצה, ולכן אף שהבהמה לא עמדה בערב שבת לאכילת כלבים, אינה מוקצה (גמ' ביצה ב, א ורש"י שם), אמנם, למד בר אמימר שסובר (לעיל מה, ב; ביצה כז, ב) שרבי שמעון מודה בבעלי חיים בריאים שמתו בשבת שהם מוקצה, בהכרח שהמשנה כאן מדברת בהמה שהיתה מסוכנת כבר בערב שבת, שאינה מוקצה [לרבי שמעון] לפי שבדעתו להאכילה לכלבים לאחר שתמות (גמ' ביצה שם, ורש"י שם ד"ה שאסורים, וראה ב"י א"ח תקיח, ו האם מדובר שהיא חולה סתם, או במסוכנת שהולכת לתות).

גְּמָרָא. מְדַכְרְבֵי דְזוּזֵי דְרַב אֶסְר וְכו' - והן מחצלאות שמכסים בהם סחורה בספינה (רש"י). ורב אסר לטלטלן משום מוקצה, ואף שלעיל (קכת, א) מבואר שלדעת רב מוקצה אסור באכילה [כרבי יהודה] ומותר בטלטול [כרבי שמעון], זה הוא דוקא בדברים העומדים לאכילה, שדי לנו במה שאסרנו אותם באכילה, אבל דברים שאינם עומדים לאכילה אסורים בטלטול (ריב"ן ורשב"א שם). ויש מפרשים, שרב התניו טלטול רק לצורך סילוק המוקצה, אבל טלטול לצורך השתמשות אסור (שער המלך י"ט א, ז, ע"פ מהרש"א ביצה לג, א). ויש שפירש, שכרבי דוזי הם בגדים ומחצלאות שמכסים בהם דגים, ורב אסר לטלטלם משום שהם מוקצה מחמת מיאוס (תוס').

וְאֵף לִזְי סֶבֶר הַלֵּכָה קְרָבִי יְהוּדָה וְכו', ולמד בר אמימר שסובר (לעיל מה, ב; ביצה כז, ב) שרבי שמעון מודה בבעלי חיים שמתו שהם מוקצה, ורק בהמה מסוכנת אינה מוקצה, בהכרח שלוי ראה על האשפה גם בהמות מסוכנות, שלרבי שמעון אינם מוקצה ולרבי יהודה הם מוקצה (ב"י א"ח תקיח, ו, וראה שם שלדעת הטור מדובר כאן שהיא חולה קצת, שכשהיא מסוכנת ממש גם לרבי יהודה אינה מוקצה). ועוד, שאף לדעת מר בר אמימר שבעלי חיים שמתו הם מוקצה גם לרבי שמעון, היינו דוקא שמתו מאליהם, שלא עלה בדעתו שימותו, אבל בהמה שנשחטה ביום טוב ונמצאת טריפה מותר לטלטלה, כיון שהיה בדעתו לשוחטה ועשויה להיות טריפה (ב"י שם תצו, ז).

לֹא יְהוּהוּ חַזִי לָהּ אֵלָא כִּי יִתֵּב אֶקִּילְקִילִיתָא, ולכן הבודק בהמה ביום טוב, יבדוק אותה במקום שיהא אפשר להניחה שם אם תהיה טריפה (ש"ע הרב א"ח תצו, כו). אמנם דין זה הוא דוקא בדורות הראשונים שלא היו טריפות מצויות, אבל כיום שמצויים הרבה ספיקות בהלכות טריפות ומחמירי בהם מספק, אם נאסור לטלטל את הטריפה מחמה לצל כדי שלא תסרח, ימנע ולא ישחוט כלל ונמצא ממעט בשמחת יום טוב, ולכן מותר לטלטל את הטריפה מחמה לצל (ש"ע הרב שם, כט; ביאה תצו, ז ד"ה אסור, וראה משנ"ב מהדר' דרשו שם).

אָמַר לִיה שְׂמוּאֵל אִי בַר יִשְׂרָאֵל הוּא אֲזִיל וְאָתִי - ואין הכוונה שבדאי יחזור, אלא שמא תהיה בידו זכות להינצל, ומכל מקום לא מנעו שמואל מללכת למקום ההוא אף שיתכן שימות שם, כיון שהיה זה רק ספק ספיקא - שמא הוא גוי, ואף אם ישראל הוא, שמא יש בידו זכות להינצל (מהרש"א). ויש שפירש, ששמואל היה בטוח שהקב"ה יצילהו כדי לקדש את שמו יתברך ולפרסם שישראל הם מועל המזל, ולכן אמר בוודאות שאם ישראל הוא ינצל (פתי עינים [לחיד"א]).

אָמְרֵי לִיה כְּלָדָאִי, ואף שבפסחים (ק"ג, ב) אמרו שאין שואלים בכלדאים, מכל מקום אם אמרו לו מעצמם ראוי לחוש לדבריהם, כי הרבה פעמים הם אומרים את האמת, והחסיד יחוש לדבריהם לבקש רחמים ולעשות צדקה כדי לבטל את רוע המזל, שהרי להלכה נוקטים שאין מזל לישראל (ריטב"א).

פְּסִי רִישָׁה כִּי הִיכִי דְתַהוּי עֲלָךְ אֵימָתָא דְשְׂמִיָא, ולכן אף שדרסם של קטנים ללכת בגילוי ראש, כמבואר בנדרים (ל, ב) ובר"ן שם ד"ה מדלא), מכל מקום נכון לכסות את ראשם משום יראת שמים (מג"א ב, ו, וראה עוד במהרש"א). ■ וכן נפסק להלכה (משנ"ב שם, א).

וּבְעֵי רַחְמֵי שלא ישלטו בך יצר הרע (רש"י), ואף שאמרו חז"ל (ברכות לג, ב) 'הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים', מכל מקום כשמבקש רחמים על עצמו ורוצה ללכת בדרך ישירה, הרי הוא נכלל במה שאמרו חז"ל (מכות ז, ב) 'בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו', ומן השמים מסייעים בידו (מהרש"א כאן, וברכות י, א ד"ה חטאים, וראה שם שלפי זה מועיל דוקא כשמבקש רחמים על עצמו, אבל לא כשמבקש על אדם אחר).

מְשֻׁנָּה. הַקְדָּמָה. משנה זו עוסקת בדיני מוקצה, בהם נחלקו רבי יהודה ורבי שמעון בכמה מקומות במסכת זו ובמסכת ביצה. ואף שנחלקו בכמה סוגי מוקצה [דבר שלא היה ראוי לשימוש בכניסת שבת, מוקצה מחמת איסור, מוקצה מחמת מיאוס, ונולד], מכל מקום שורש מחלוקתם אחד הוא, שלדעת רבי יהודה כל דבר שלא הוכן [בפירוש או שעומד לכך בסתמא] לשימוש בשבת, הריהו מוקצה, אף אם הוא ראוי לשימוש בשבת. ולדעת רבי שמעון כל דבר שראוי לשימוש בשבת אינו מוקצה, גם אם לא הוכן לכך, אלא אם כן דחאו בידים משימוש בשבת (קהלות יעקב ביצה ד, וכו"ז בהקדמת חתם סופר לביצה).

מְחַתְכִין אֶת הַדְּלוּעִין לְפָנֵי הַבְּהֵמָה אף שבסתמא הם עומדים לאכילת אדם ולא לאכילת בהמה (רש"י), ומשמע שגם דין זה שנוי במחלוקת רבי יהודה ורבי שמעון לגבי מוקצה, כדין הנבילה המבואר בהמשך המשנה. ואף שמאכל הראוי לאכילת אדם הכל מודים שמוותר להאכילו לבהמות, כאן מדובר בדלועין שבערב שבת היו רכים וראויים למאכל אדם, ובשבת התקשו ואינם ראויים עוד כי אם למאכל בהמה, ולכן לדעת רבי יהודה אסור להאכילם לבהמה, שהרי לא היו מוכנים למאכל בהמה (ריטב"א, וראה עוד בתוס' רעק"א קפ). ויש מפרשים, שמדובר כאן בדלועים הראויים למאכל אדם, שלכולי עלמא אינם מוקצה, והחידוש של המשנה הוא, שמוותר לטרוח בשבת לצורך מאכל בהמה ואין זו טירחה שלא לצורך (ריטב"א בשם תוס'; רש"י ביצה ב, א ד"ה מחתין).

ודלועין אלו נתלשו בערב שבת, שאם נתלשו או נשרו מאליהם בשבת, אסור לטלטלם ולאוכלם גם לדעת רבי שמעון, גזירה שמא יעלה ויתלוש (תוס' ביצה ב, א ד"ה דתנן; תלמיד הרמב"ן). ועוד,